

SLOVOTVORNÉ A MORFEMATICKÉ VÝSKUMY V ČASOPISE SLOVENSKÁ REČ¹

Martin Ološtiak

*Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
Ul. 17. novembra 1, Prešov – Panská 26, Bratislava
E-mail: martin.olostiak@unipo.sk*

OLOŠTIAK, M. (2022): Word-formation and Morphemics in the Slovenská reč Journal. In: *Slovenská reč*, 87/3, 262 – 282.

Abstract: The article describes the works focusing on word-formation and morphology published in Slovenská reč during the ninety years of the existence of the journal. The first part pays attention to contributions focused on normative activity (in the first two decades). The most prominent author in this period was Belo Letz. A significant turning point were the 1950s and the articles by Ján Horecký, who fundamentally shifted the understanding of word-formation and developed the first consistent word-formation theory in Slovak linguistics. In the following period up to the present day, attention was paid to all important aspects of word-formation (derivation, compounding, word-formation of nouns, adjectives, verbs and other parts of speech, word-formation and terminology, morpho-phonology, proper names, dialects). The final part is devoted to morphemics.

Keywords: word-formation, derivation, compounding, morphemics, Slovenská reč.

Článok v skratke:

- Problematike tvorenia slov sa v Slovenskej reči venuje pozornosť počas celého obdobia existencie tohto časopisu.
- V začiatkoch (približne v prvých dvoch desaťročiach) prevažujú príspevky zamerané na normatívnu činnosť. Najvýraznejším autorom v tomto období je B. Letz.
- Výrazným medzníkom sú 50. roky 20. stor. a príspevky J. Horeckého, ktorý zásadne posunul chápanie tvorenia slov a vypracoval prvú konzistentnú a vedeckú derivatologickú teóriu.
- V ďalšom období až do súčasnosti sa výskumná pozornosť sústredila na všetky dôležité (najmä jazykovoštruktúrne, ale aj komunikačno-pragmatické) aspekty súvisiace so slovo-tvornou problematikou.

1. ÚVOD

Cieľom príspevku je zosumarizovať vývin derivatologického a morfematického myslenia cez prizmu textov, ktoré boli publikované v časopise Slovenská reč (ďalej SR) počas jej 90-ročnej existencie. Zvlášť si všimame nastolenú problematiku v počiatkoch vychádzania časopisu (približne v prvých dvoch dekádach) a v období od 50. rokov 20. storočia. Polovica minulého storočia sa ukázala ako prelomová s ohľadom na rozvoj týchto disciplín vo všeobecnosti, ale aj vo vzťahu k textom publikovaným v SR. Etablovanie slovo tvorby aj morfematiky ako moderných jazykovedných disciplín sa vo veľkej miere uskutočňovalo aj prostredníctvom sloven-

¹ Príspevok vznikol ako súčasť projektu VEGA č. 1/0025/22.

skorečových komunikátov jednak s teoreticko-metodologickou tonalitou, ako aj príspevkov s konkrétnejším tematickým zameraním (tvorenie slov v rámci jednotlivých slovných druhov, kompozícia, tvorenie slov v odbornej terminológii, nárečiach, v propriálnej lexike, morfonologické aspekty). Osobitná pozornosť sa venuje príspevkom zameraným na morfológickú štruktúru slovenského slova.

2. SLOVOTVORBA A POČIATKY SLOVENSKEJ REČI

Slovotvorné otázky sa na stránkach SR v prvých ročníkoch pertraktovali s primárnym zacielením na normatívnu činnosť. V súlade so zameraním časopisu to bolo pochopiteľné. Poukazovalo sa (najmä v podobe krátkych článkov – rozličností) na nenáležitosti v slovotvornej štruktúre, resp. v slovotvorných komponentoch (základoch, formantoch) najmä s ohľadom na delimitáciu slovenčiny a češtiny (porov. aj Furdík 1998, s. 52). Pripomína sa nenáležitosť:

– formantov, napr. *kružítka – *kružidlo*, *spojítka – *spojivo* (1932/1933, s. 66), *vodčí – *vodičský* (1932/1933, s. 189), *žiakovský – *žiacky* (Jánošík 1933/1934, s. 67), *podobizňa – *podobizeň* (1933/1934, s. 120), *Martinskí – *Martinčania* (Knap 1932/1933, s. 127), *-árňa*, *-oveň* sa hodnotia ako menej vhodné než *-áreň*, *-ovňa* (*lekárňa – *lekáreň*, *študoveň – *študovňa*) (Bartek 1933/1934, s. 14 – 15);

– základov: *výtopňa – *výhrevňa*, topné (teleso) – *výhrevné (teleso)* (1932/1933, s. 68);

– spájacích morféme (termín morféma sa ešte nepoužíva): *sedmi- (sedmihran) – správne je *sedmo-*, *sedem-* (*sedmomil'ový*, *sedemmil'ový*).

Výklady sú zväčša založené na binárnom hodnotení správne – nesprávne bez ďalšej analýzy alebo so všeobecným vysvetlením. Argumentácie, ak sa objavujú, sa vyznačujú rôznym stupňom relevantnosti (samozrejme, s ohľadom na vtedajší stav derivatologického poznania).

Najčastejšie sa argumentuje poukázaním na cudzojazyčný pôvod či už slovotvorného prostriedku alebo štruktúry, napr. „Z troch slov *mrazivo*, *sladolaď* a *zmrzlina* prvé je slovenské, druhé umelé, tretie české, preto odporúčame *mrazivo*“ (1932/1933, s. 234). O prípone *-ítka* sa konštatuje, že „je neslovenská, prenesená k nám po prevrate z češtiny. Píše a hovorme *kružidlo*, *hladidlo*, nie *kružítka*, *hladítka*“ (1932/1933, s. 66). Kompozitá typu *tajuplný* sa hodnotia ako „nepekne germanizmy“, ktoré sa „našťastie do literárnej slovenčiny nezahniezdily“, pričom sa pre čitateľov vyslovuje odporúčanie, „aby si dali pozor na slová složené s *-plný*, lebo ich neslovenský pôvod je až priveľmi zrejmý“ a slovo *tajuplný* treba nahradiť „dobrým slovom“ *tajomný* (1932/1933, s. 14). V podobnom duchu sa kritizuje slovo *rosyplný* (H. B. 1933/1934, s. 189). Objavujú sa aj zdôvodnenia, ktoré sa vo všeobecnej rovine opierajú o úzus a živú reč: „Tvorenie složených i nesložených slov v spisovnej reči musí byť také, aby vyhovovalo doterajšiemu spisovnému úzu i živej reči.“ (Bartek 1933/1934, s. 15).

Možno pozorovať náznaky diferenciácie podľa typu základového slova. Napríklad A. Jánošík (1933/1934, s. 67) pri porovnávaní vhodnosti lexém *knihovňa* – *knížnica* síce konštatuje, že vhodnejšie je *knížnica*, „pretože je tvorené na spôsob starších slov, a tým aj naisto slovenskejších“. Na druhej strane však poukazuje na novší pôvod slov s príponou *-ovňa*. Okrem toho, a to je z derivatologického hľadiska podstatnejšie, poukazuje na typ motivantu, z ktorého sa tieto substantíva tvoria: „Slová na *-ovňa* sú mladšieho dáta a tvoria sa najšťastnejšie zo slovies VI. triedy, na pr.: *pracovňa*, *študovňa*, *poisťovňa*.“

Hľadajú sa analógie a príklady rovnako utvorených slov. Napríklad spomínané slovo *mrazivo* vo význame „zmrzlina“ sa odporúča aj preto, lebo „patrí do skupiny slov *varivo*, *pečivo* ap.“ (1932/1933, s. 234). Podobne vhodnosť slova *krémovník* (namiesto neodporúčaného *krémeš*) sa zdôvodňuje existenciou súvzťažných jednotiek *tvarožník*, *makovník*, *orechovník* (1935/1936, s. 27); vhodnosť utvorenia lexémy *sudkyňa* sa zdôvodňuje existenciou dvojíc *jazdec* – *jazdkyňa*, *strážca* – *strážkyňa* (Mihál 1935/1936, s. 57).

Zaregistrovať možno aj výklady, kde sa poukazuje na derivatívnosť, t. j. možnosť tvoriť ďalšie pomenovania. Napríklad odporúča sa slovo *futbal* namiesto *kopaná* s rečníckou otázkou: „Ako by sme povedali *futbalista*, *futbalový klub*, keby sme nahradili slovo *futbal* slovom *kopaná*?“ (1935/1936, s. 191). Podobne pri dvojici **tvorí* – *tvorivý* v prospech druhého adjektíva v poradí sa argumentuje takto: „Pre ňu jasne hovorí aj podstatné meno *tvorivosť*, odvodené z prídavného mena *tvorivý*.“ (Jánošík 1936/1937, s. 284). Pri derivatívnosti sa poukazuje aj na jednoduchšie tvorenie derivátov od jednoslovných pomenovaní. Podľa H. Barteka namiesto terminologickej viacslovej dvojice *horná čelusť* – *dolná čelusť* sa navrhuje dvojica jednoslovných ekvivalentov *čelusť* – *sánka*, pretože „z dvojslovných názvov ťažko sa robia prídavné mená, ktoré odborná reč vždy viac potrebuje, naproti tomu jednoslovné názvy sú vhodné na tvorenie prídavných mien ... namiesto doterajších častejších názvov „horná čelusť“ a „dolná čelusť“ ustaluje sa podľa stavu v niektorých slovenských nárečiach slovo *čelusť* na označenie hornej čeluste, slovo *sánka* na označenie dolnej čeluste. Autor (Ledényi 1935) musel takto riešiť vec, aby sme mali v lekárskej terminológii pohodlné prídavné mená *čelustný*, nie „hornočelustný“, *nadčelustný*, nie „nadhornočelustný“, podobne *sánkový*, nie „dolnočelustný“, *nadsánkový*, nie „naddolnočelustný“.“ (Bartek 1936/1937, s. 295).

Ojedinele sa do úvahy berie sémantická a funkčná špecializácia, napr. pri charakteristike dvojice *vedec* – *vedátor* sa síce poukazuje na príznakovosť hybridného pomenovania *vedátor*², no hneď sa upozorňuje na možnosť jeho funkčného využitia s poukazom na príznakovosť: „nemožno nič namietat' proti vedátorovi, ak ho upotrebíme v posmešnom význame“ (1933/1934, s. 30; podobne aj 1935/1936, s. 78 –

² Taktiež s príznakovou formuláciou: „V dennej tlači ustavične nás straší slovo *vedátor*“.

79); porov. aj výklad založený na sémantickej diferenciácii dvojíc *Korzikán – Korzičan*, *Amerikán – Američan* (1935/1936, s. 27).

Pozoruhodné je sledovať, ktoré návrhy a odporúčania sa ujali a ktoré nie; zväčša sa argumentuje vžitosťou, väčšou frekventovanosťou. Napríklad pri konkurenčných názvoch štátov zakončených na afixy *-ia* : *-sko* (*Itália – Taliansko*, *Anglia – Anglicko*, *Francia – Francúzsko* a i.) sa konštatuje: „Menám krajín na *-ia* netreba dávať prednosť, lebo sa nevžily a sú nepotrebné. Ostaňme my len pri názvoch na *-sko*, sú dobré a bežné.“ (1932/1933, s. 120); podobne *Asýria – Asýrsko* (1937/1938, s. 63). Uprednostňuje sa *bačovňa* pred *bačoveň* (1937/1938, s. 64), *bahnisko*, *javisko*, *ihrisko* pred *bahnište*, *javište*, *ihrište* – tu sa poznamenáva: „Tvorivú silu prípony *-isko* vidno aj z toho, že novoutvorené slová majú len príponu *-isko*.“ (1937/1938, s. 64; podobne 1938/1939, s. 72). O ústupe prípony *-ište* píše aj L. Meliš-Čuga (1947/1948, s. 141 – 155). Pravda, J. Horecký v jednom zo svojich prvých slovotvorných textov upozorňuje aj na charakter základového slova: „z dvojtvarov *-isko/-ište* je pri menách miesta v dnešnej slovenčine prípona *-isko* častejšia tam, kde je základom tvorenia podstatné meno, prípona *-ište* zase tam, kde je v základe sloveso alebo dejové podstatné meno. Krajným prípadom pritom je, že sa takýmto spôsobom diferencuje aj význam slov (*stanovisko – stanovište*, *ložisko – ložište*)“ (1950/1951, s. 248 – 249).

Neujali sa napríklad návrhy feminatív typu *filoločka*, *archeoločka* (1936/1937, s. 305 – 306), *mrazivo* vo význame „zmrzlina“ (1932/1933, s. 234), odmietajú sa tiež slová so sufixom *-enka* typu *dovolenka*, *vstupenka*, *potvrdenka* (Martinka 1932/1933, s. 94).³ Uprednostňuje sa názov *Rusniak* namiesto *Rusín* (poukazujúc na jeho český pôvod) (1933/1934, s. 92). Neujala sa ani snaha o oživenie slova *pivovarči* (namiesto *sládok*) (1932/1933, s. 141). Ako nenáležité sa ukázalo odmietnutie slova *podvýživa* (Vančo 1940/1941, s. 69 – 70; autorov výklad je podporený aj redakčnou poznámkou s tým, že vhodnejšie sú výrazy *nevýživa*, *nedostatok výživy*, prípadne *nedostaččná výživa*). Pri adjektíve *prvotriedny* sa síce konštatuje, že nejde o „zle utvorené slovo“, no autorovi prekáža, že vytláča etablované synonymá *výborný*, *znamenitý*, preto odporúča „zbytočne neužívať slovo *prvotriedny* tam, kde môžeme povedať *výborný*, *znamenitý*, *vynikajúci*“ (1935/1936, s. 223).

Registrujeme aj pokus o jednoznačné sémantické rozlíšenie medzi slovesnými podstatnými menami, ktorým sa pripisuje význam činnosti, a deverbatívami, ktoré majú podľa autora len konkrétny význam výsledku činnosti. Z tohto dôvodu slovo *pozdrav* odporúča používať len ako konkrétum: „Preto nové slovo *pozdrav* nevyučovali by sme zo slovenčiny, ale odporúčame užívať ho len vtedy, keď ide o konkrétnu vec, na príklad báseň, pozdravný telegram. Ale už v liste napíšeme: s úprimným pozdravením, lebo to ide o činnosť.“ (Jánošík 1934/1935, s. 97).

³ Autorovi ide o slovo *omluvenka*, ktoré považuje za neakceptovateľné pre prítomnosť sufixu *-enka* a nie preto, že ide o derivát bohemizmu *omlúvit*.

Dôležité miesto na stránkach prvých ročníkov SR patrilo Belovi Letzovi, ktorého S. Ondrejovič (2003, s. 13) hodnotí ako najvšestrannejšieho autora obdobia prvého decénia a ktorého zástoj náležite oceňuje aj J. Mlacek (1972). Okrem všestrannosti sa Letzove texty vyznačujú aj nespornou odbornou kvalitou a progresívnosťou (prirodzene, vnímanou s ohľadom na vtedajší stav poznania). Dosvedčujú to aj derivatologické texty tohto autora, ktorým budeme venovať zvláštnu pozornosť a ktoré sa na stránkach SR objavovali od 2. ročníka. V nich venoval pozornosť deklinatívam (1933/1934, s. 17 – 19; 1937/1938, s. 273 – 280), hypokoristikám (1934/1935, s. 163 – 168), pejoratívam (1934/1935, s. 268 – 273), kolektívam (1938/1939, s. 5 – 11), deadjektívam (1936/1937, s. 13 – 18, 89 – 95), privlastňovacím adjektívam (1938/1939, s. 51 – 60), ale aj skupinám pomenovaní, ktoré zo súčasného pohľadu možno hodnotiť ako onomaziologické (resp. slovotvorné) kategórie: nomina loci (1935/1936, s. 254 – 259), nomina actionis (1936/1937, s. 37 – 50), nomina instrumenti (1936/1937, s. 261 – 267), názvy osôb podľa zamestnania (1937/1938, s. 125 – 132). Najrozsiahljšou je štúdia o zložených slovách, ktorá vyšla na pokračovanie v dvoch častiach (1934/1935, s. 33 – 41, 86 – 93) a ktorú možno pokladať za prvý sústavný opis kompozície v slovenčine. Pri členení autor aplikuje morfológické, morfológické a etymologické kritériá. Kompozitá rozdeľuje na dve skupiny – vlastné zložené slová (napr. *blahozvuk, ľudomil, vodovod, ludojed, ľudožrústvo*) a „složky“ (napr. *strážmajster, Verímboha*). Obe skupiny ďalej člení podľa morfológických kritérií – rod a slovnodruhovú príslušnosť základov.⁴

Vyzdvihnúť treba Letzov realistický prístup ku komunikačnému statusu kompozít. Konštatuje, že zložených slov pribúda, majú pevné miesto v umeleckej literatúre a odbornej sfére (v bežnej reči sú zriedkavejšie). Upozorňuje, že niektoré typy kompozít sa v gramatikách považujú za nenáležité, pretože sú utvorené podľa iných jazykov, no v komunikácii (najmä umeleckej a odbornej) sú potrebné. Tým sa dostáva do priamej diskusie s vtedajšími puristickými náhľadmi. Považujeme za hodné odcitovať dve pasáže, ktoré tento fakt dokumentujú: „Ešte nedávno prevládala mienka, že složené slová nie sú v shode s duchom slovanských rečí. Puristi boli príkro proti nim a nahradzovali ich simplexami, lebo v složených slovách videli rastúci vplyv germánsky, alebo u nás aj maďarský. Ale terajší stav jazykový ukazuje, že v tomto boji nezvíťazili brusičia, lež kompozitá. Je ich veľa, pribúda ich neustále, a nie sú už takou úzkou gramatickou kategóriou v našej reči, aby bolo možné zazná-

⁴ Používa sa termín kmeň, ktorý má morfológicko-morfológický charakter, teda za kompozitá sa považujú aj jednotky typu *blahosklonnosť*, ktoré síce majú dva radixy, ale v súčasnosti ich považujeme za deriváty: *blahosklonný* → *blahosklonn-ost'*. Tento prístup sa odráža aj v tom, že sa nerobí rozdiel medzi jednotkami, ktoré dnes považujeme za čisté kompozitá (*zdravoveda, vzducholod'*), a tými, ktoré sú utvorené derivačnou kompozíciou (*románopisec, stromoradie*). Mechanické binárne členenie potom rezultuje v tom, že napríklad derivačno-kompozičné adjektíva typu *vierolomný, smerodajný* sa zaraďujú do podskupiny podstatné meno + prídavné meno (s. 39).

vať ich počet a oprávnenosť v reči.“ (s. 92). „Hoci by sa teda tvrdilo, že bude osožné počítať s kompozitami len mierne, jednako treba sa vysloviť v ich prospech. Náš spisovný jazyk nevystačí so slovníkovým fondom ľudovej reči, lebo je príružky. Rozličné vedné odbory a krásna spisba tvoria neprestajne kompozitá. I zdá sa, že složené slová, o ktorých bola reč v tejto úvahe, sú len základňa a jej rámec naši spisovatelia budú nabadúce rozširovať.“ (s. 93).

3. ETABLOVANIE MODERNEJ SLOVOTVORBY

Moderné ponímanie slovtvorby z dnešného hľadiska sa na stránkach SR objavuje v prácach J. Horeckého na začiatku 50. rokov. V nich sa už zreteľne predstavujú metodologické piliere, ako ich autor neskôr sústredil v monografii *Slovtvorná sústava slovenčiny* (1959). V štúdiu *Tvorenie slov* (1950/1951) vychádza z existencie dvoch skupín slov – neodvodených a odvodených (príp. zložených). Pri triedení odvodených slov sa opiera o koncept slovtvornej prípony ako dominantného klasifikačného prvku, pomocou ktorého člení jednotlivé skupiny odvodených slov v rámci troch slovtvorne dominantných slovných druhov – podstatných mien, prídavných mien, sloviess (osobitnú pozornosť venuje tvoreniu zložených slov). Napríklad pri podstatných menách vyčleňuje tieto skupiny: činiteľské, podľa zamestnania, dejové, názvy nástroja, miesta, podľa pôvodu a príslušnosti, názvy nositeľa vlastnosti, prechýlené, hromadné, zdobnené, maznavé, zveličujúce, zhoršujúce (badať tu nápadnú podobnosť s onomaziologickými kategóriami, ktoré M. Dokulil predstavil v roku 1962). Je potrebné poznamenať, že prípona má u J. Horeckého také centrálné postavenie aj z toho dôvodu, že predponové tvorenie sa tu ešte pokladá za kompozičný postup (s. 54). Ešte zreteľnejšie sa Horeckého koncepcia predstavuje v štúdiách z druhej polovice 50. rokov: *Dve osobitosti v menách osôb* (1957) a *Gramatické prvky pri tvorení slov* (1958). Tu už pracuje s termínom slovtvorný základ, akcentuje vzťahy medzi východiskovými a od nich utvorenými slovami, ktoré determinujú slovtvornú štruktúru (poukazuje na rozdiel v štruktúre slov *dejepisec* – derivát a *románopisec* – kompozitum), upozorňuje na rozdiel medzi slovtvornou a morfe-matickou štruktúrou slova.

Veľa výskumného úsilia sa venovalo explikácii slovtvornej dynamiky, a to najmä v podobe konceptu variantnosti. F. Buffa si všíma slovtvornú variantnosť pri názvoch mužských osôb (1977, s. 136 – 144) a pri názvoch vlastností (1978, s. 72 – 76). Za variantné pokladá jednotky s rovnakým základom a odlišným formantom (*poburovateľ* – *poburovač*, *špecifickosť* – *špecifika*). Rovnakokoreňové deriváty v nadväznosti na chápanie synonymie pertraktuje aj A. Michalidesová (1978, s. 160 – 166). Odlišuje však slovtvornú synonymiu (*cedidlo* – *cedník* – *cedák*) od slovtvornej variantnosti – odvodzovania od hláskoslovných alebo slovtvorných variantov motivujúcich slov (*brnčadlo* – *brčadlo*, *bojisko* – *bojište*). F. Buffa v samostat-

nom texte upriamuje pozornosť na variantný vzťah medzi základovým a odvodeným slovom (*kvet – kvetina, červ – červiak, lastovica – lastovička*) (1976, s. 340 – 348). Tento autor analyzoval slovtvornú variantnosť aj na materiáli slovenských nárečí (porov. ďalej). Inou otázkou je existencia afixových variantov (t. j. viacerých podôb jedného afixu) a zákonitostí ich distribúcie. Tejto problematike sa na príklade prípon *-ár/-iar, -áreň/-iareň* venoval Š. Peciar (1968, s. 340 – 347).

K charakteristike vzťahov medzi slovtvornými typmi v dôsledku internacionalizácie zásadne prispela K. Buzássyová v dvoch štúdiách (konkurencia typov s formantmi *-(iz)ácia* a *-(ova)nie*: 1983, s. 268 – 277; konkurencia typov s formantmi *-ita* a *-ost'*: 1986, s. 142 – 152). Autorka v oboch textoch poskytuje podrobný a fundovaný pohľad na sémantické, distribučné, štylistické a komunikačno-pragmatické aspekty, súvisiace s nastolenou problematikou. Viaceré prejavy dynamiky slovtvornej motivácie v nadväznosti na morfológickú štruktúru jednotiek a ich spracovanie v Slovníku koreňových morféme slovenčiny (Sokolová et al. 2015) systemizuje M. Ivanová (2009, s. 65 – 80).

K osvetleniu vzťahu medzi slovtvorbou a morfológiou významným spôsobom prispel J. Furdík. Upozornil jednak na existenciu prípon s gramatikalizačnou (flektivizačnou) funkciou v slovách typu *taxík, extrovný, ZDŠ-ka* (1967, s. 342 – 345), jednak na vzájomný vzťah medzi slovtvorným a skloňovacím systémom na príklade deklinačných typov *dľaň* a *kost'* (1981, s. 353 – 359). Poukazuje tu na kryštalizáciu a špecializáciu typu *kost'* (patria sem najmä deadjektívne abstraktá so sufixom *-ost'*, pričom ostatné feminína prechádzajú do typu *dľaň*), do ktorého v konečnom dôsledku patrí oveľa viac lexém než do typu *dľaň*.

Dôležitým metodologickým príspevkom, ktorý nachádza inšpiráciu v morfosyntaktickej teórii intencie slovesného deja, je štúdia J. Furdíka *Motivačná intencia slova* (1998, s. 321 – 329). Motivačnú intenciu definuje ako schopnosť slova zapojiť sa do motivačných vzťahov. Toto zapojenie môže byť štvorakého druhu podľa postavenia slova v slovtvornom rade: slovo môže byť motivantom (schematicky L→), motivantom aj motivátom (→L→), len motivátom (→L), resp. do motivačných vzťahov sa nemusí zapájať (L).

Pozornosť sa venovala aj otázkam produktivity v slovtvorbe. Exaktné metódy sú aplikované v štúdiách S. Bartoša, T. Jakabčinovej a O. Žabkovej. S. Bartoš (1974, s. 350 – 354) predstavil výsledky štatistického výskumu zameraného na slovtvornú produktivitu slovných druhov, podľa ktorých tromi derivačne najaktívnejšími slovnými druhmi sú verbá (45,2 % odvodených slov sú deverbatíva), substantíva (39,5 %) a adjektíva (9,7 %). T. Jakabčinová (1976, s. 269 – 276) analyzovala vzťahy medzi významom slova a jeho slovtvorným potenciálom (na materiáli slovenčiny v porovnaní s niektorými ďalšími jazykmi). Došla k záveru, že slová s extrémnym počtom významov nie sú vhodné slovtvorné motivanty. Najviac derivátov

možno predpokladať pri slovách s tromi až šiestimi významami. Pri slovách s vyšším alebo nižším počtom významov sa počet derivátov znižuje. Autorka však poukazuje na fakt, že jednotlivé pomenovania sa môžu z týchto zovšeobecnení vymykať, pretože svoju úlohu zohrávajú aj ďalšie faktory (napr. stupeň slovotvornej motivovanosti). D. Žabková (1981, s. 222 – 226) sa venovala slovotvornému potenciálu vo vzťahu k frekvencii motivujúcich slov. Z jej sondy vychodí tendencia, že slová s vysokou frekvenciou majú aj najvyšší slovotvorný potenciál (počet derivátov však nepresahuje hodnotu ich frekvencie). Slová so strednou frekvenčnou hodnotou (10) vo väčšine prípadov majú vyšší motivačný potenciál, než je ich frekvencia, a pri slovách s nízkou frekvenciou je počet ich derivátov väčší než frekvencia. Štúdia L. Dvonča *O produktivite niektorých slovotvorných prípon* (1973, s. 3 – 11) nie je založená na exaktných štatistických metódach, poukazuje však na dôležitú skupinu sufixov s č-ovým konsonantickým elementom a ich miesto v dynamike slovnej zásoby a slovotvorby (-ček, -ča, -čan, -čík, -čina, -čiť). K. Palkovič v tejto súvislosti ponúkol štúdiu o druhotných príponách (1991, s. 27 – 34). V najnovšej štúdiu, ktorá má kvalitatívny aj kvantitatívny charakter, sa M. Ološtiak a J. Genči (2020, s. 282 – 306) zameriavajú na charakteristiku slovotvorného (motivačného) radu, a to na rozsiahlym materiáli Slovníka koreňových morféme slovenčiny (cca 70 000 jednotiek).

Pre poznanie významovo-motivačnej a dynamickej stránky slovotvorby v podobe podmienok a realizácie demotivácie veľkú dôležitosť má štúdia J. Dolníka *Motivácia a lexikalizácia* (1995, s. 65 – 70). Upriamuje sa na klasifikáciu „onomaziologických motívov z hľadiska predpokladov lexikalizácie motivovaných lexikálnosémantických jednotiek“ (s. 66). Podľa toho vyčleňuje tieto typy slovotvornej motivácie: kritériálna motivácia, prototypová motivácia, typická motivácia, periférna motivácia. To, akým spôsobom môžu sémantické osobitosti motivantu ovplyvniť charakter významu, rozptýlenosť slovotvorných štruktúr motivantu, J. Dolník demonštruje na príklade činiteľských mien so sufixom *-tel'* (1984, s. 13 – 20).

Ďalej považujeme za potrebné spomenúť práce, ktoré rozličným spôsobom dokladujú, ako zásadne je slovotvorný systém spätý s fungovaním lexikálnej zásoby vo všetkých jej dimenziách (formálnych, obsahových, paradigmatických, syntagmatických, ako aj komunikačno-pragmatických). M. Marsinová (1972, s. 27 – 39) aplikuje slovotvorné poznatky pri medzijazykovej komparácii slovenčiny a češtiny (s využitím ekvivalentov *hlad – smäd, hlad – žízeň* a ich derivátov). K. Buzássyová (1995, s. 193 – 203) ukázala prepojenosť významu, komunikačnej a štylistickej platnosti na príklade dvojice *opozícia – opozičník*. L. Palková charakterizovala univerbizáciu z pohľadu teórie lexikálnej motivácie, pri ktorej slovotvorba zohráva veľmi dôležitú úlohu (Palková 2015, s. 177 – 183; 2016, s. 325 – 334). M. Bugárová (1996, s. 65 – 72) si všimla fungovanie slovotvorne motivovaného slova v texte a rozličné funkcie, ktoré takto môže slovotvorba plniť. Problematiku tvorenia okazionalizmov pertrak-

tovala E. Liptáková, a to jednak v podobe analýzy konkrétnej sémantickej skupiny – pomenovaní osôb (1999, s. 3 – 12), jednak zameraním sa na komunikačno-pragmatickú dimenziu okazionalizmov v hovorených prejavoch (1998, s. 30 – 38).

Svoje miesto pri formovaní derivatologického obrazu majú aj prehľadové a sumarizačné texty. Stav výskumu tvorenia slov v rokoch 1945 – 1960 načrtnol J. Horecký (1960, s. 236 – 241). Stav výskumu slovanskej a slovenskej slovotvorby v 90. rokoch 20. storočia zmapoval J. Furdík (2001, s. 52 – 56). Prístupy k lexikografickému spracovaniu slovotvorby analyzovala a sumarizovala K. Vužňáková (2005, s. 159 – 173). Prehľad výskumu slovenskej slovotvorby v štvrtstoročnej perióde po roku 1989 predstavil M. Ološtiak (2014, s. 259 – 273; 2015, s. 20 – 36).

3.1. SLOVOTVORBA JEDNOTLIVÝCH SLOVNÝCH DRUHOV

Je prirodzené, že ako jeden z kľúčových klasifikačných faktorov pri slovotvornej analýze funguje kritérium slovnodruhovej príslušnosti. Výnimkou nie sú ani texty publikované v SR. Preto sa v ďalšej časti tohto prehľadu opierame práve o slovnodrhovú klasifikáciu. Je pochopiteľné, že najviac pozornosti sa venovalo slovotvorne najaktívnejším slovným druhom – verbám, substantívam a adjektívam.

3.1.1. Verbá

Komunikáty týkajúce sa slovotvorby slovíes majú rozličnú tonalitu. Mnoho štúdií sa zameriava na spôsoby tvorenia na úrovni konkrétneho slovotvorného postupu (Horecký: *O tvorení slovíes predponami*, 1957, s. 141 – 155; Urbančok: *Postavenie predponových slovíes s koreňmi by- a bud- v spisovnej slovenčine*, 1957, s. 226 – 247; Kačala: *Neosobné slovesá so slovotvorným formantom sa*, 1979, s. 321 – 327) či pomocou konkrétneho slovotvorného prostriedku; porov. sériu štúdií Š. Peciar o tvorení slovíes pomocou daných afíxov: *pri-* (1966, s. 203 – 211), *u-* (1966, s. 261 – 270), *po-* (1963, s. 65 – 77; 1963, s. 201 – 213); *s-* (1963, s. 268 – 280); *-úvať* (1941/1942, s. 294 – 299); *po- + suffix*, 1963, s. 32 – 44). Osobitne možno spomenúť práce o štruktúrnych vzťahoch medzi slovotvornými prostriedkami (predponami), resp. predponovými derivátmi, ktoré sa vymedzujú ako homonymné (Peciar 1961, s. 337 – 354; 1962, s. 3 – 22), resp. ako kosémické (Janočková 2002, s. 321 – 329). Skupine distributívnych slovíes v slovenčine sa venoval Š. Peciar (1962, s. 334 – 345).

Pozornosť sa upriamovala aj na status vidu na pomedzí slovotvorby a morfológie (Janočková 2004, s. 65 – 84) a na vidové dvojice pri odvodzovaní (Horecký 1992, s. 38 – 40). Denominatívne (najmä desubstantívne a deadjektívne slovesá) boli predmetom analýz D. Hudeca (*Deadjektíva*, 1937/1938, s. 204 – 210), J. Kačalu (slovesá typu *znevýhodniť – znevýhodniť*, 1981, s. 18 – 28), ale najmä vo viacerých prácach M. Marsinovej (*Denominatíva s odlukovým významom „zbaviť, odstrániť“*,

1971, s. 20 – 27; *Slovesné ekvivalenty k slovným spojeniam so slovesami hrať a hrať sa*, 1972, s. 227 – 232; *Slovesá typu hodinárit' u A. Bernoláka*, 1973, s. 162 – 171; *Niekoľko typov odvodených slovies v dielach Alexandra Matušku*, 1975, s. 332 – 341; *Predponové denominatívne slovesá v slovníku A. Matušku*, 1976, s. 137 – 143; *Slovesá motivované číslovkami*, 1979, s. 328 – 334).

Objavili sa aj štúdie, ktoré analyzovali sloveso ako slovotvorný motivant či už na úrovni konkrétnej gramatickej subparadigmy (Dvonč: *Deriváty z kmeňa niektorých trpných prídavných*, 1962, s. 276 – 285), alebo na úrovni slovotvorných hniezd konkrétnych lexém (Dvonč: *Sloveso ísť a jeho odvodeniny*, 1986, s. 358 – 361; Horecký: *Sémantické a derivačné pole slovies ísť a chodiť*, 1999, s. 202 – 208).

3.1.2. Substantíva

Pri slovotvorbe podstatných mien registrujeme rozlične zamerané texty (niektoré práce uvádzame na iných miestach tejto štúdie, týka sa to tvorenia vlastných mien a tvorenia od vlastných mien, ale aj niektorých iných prác). J. Horecký predstavil sústavu deverbatívnych substantív (1973, s. 264 – 269) a sústavu desubstantívnych substantív v slovenčine (1974, s. 129 – 136). V analýze uplatnil svoju koncepciu, ktorá sa opiera o tieto teorémy: binárnosť slovotvornej štruktúry, prípona ako hlavný nositeľ významu odvodeného slova, ktorý sa dá opísať pomocou súboru dištingtívnych príznakov tvoriacich systém. Ďalej registrujeme štúdie, ktoré si všimajú tvorenie substantív podľa príslušných formantov (napr. Dvonč: *Doplňky k odvodzovaniu slov na -ár/-iar*, 1957, s. 282 – 286; Jacko: *Staršie a novšie desubstantíva s príponou -ista*, 1994, s. 156 – 161; Peciar: *Tvorenie a kvantita činiteľských mien na -tel'/-itel'*, 1967, s. 204 – 209; Peciar: *Tvorenie a kvantita mužských substantív s príponami -č, -ač, -áč/-iač*, 1967, s. 134 – 145; Peciar: *Tvorenie a kvantita slovenských činiteľských mien s príponou -ca v porovnaní s češtinou*, 1967, s. 257 – 266; Peciar: *Distribúcia variantov prípon -ár/-iar, -áreň/-iareň*, 1968, s. 340 – 347; Buffa: *Názvy typu mušacienec a kurín v slovenčine*, 1983, s. 152 – 158); tvorenie substantív v rámci príslušnej onomaziologickej alebo sémantickej kategórie (napr. Horecký: *Dve osobitosti v menách osôb*, 1957, s. 352 – 358; G. Horák: *Poznámka o menách mláďat*, 1957, s. 310 – 312; Hayeková: *Ešte o formálnych zdrobneninách – expresívach*, 1957, s. 359 – 363; Michalidesová: *Tvorenie názvov prostriedkov v štúrovskej dobe*, 1979, s. 135 – 143; Buzássyová: *Dynamické tendencie v tvorení abstrákt*, 1987, s. 214 – 222; Trnková: *O substantívnej deminutívnej derivácii v slovenčine*, 1991, s. 87 – 95); slovotvorná potencia substantív (Polák: *Slovenské figel' a odvodeniny*, 1949/1950, s. 308 – 312; Jacko: *Odvodeniny od slova diéta*, 1979, s. 385 – 386).

Osobitne sa venovala pozornosť statusu slovesných podstatných mien (Buffa: *Slovesné podstatné mená z hľadiska slovotvorného*, 1966, s. 225 – 228; Furdík: *O vide a väzbe pri slovesných podstatných menách*, 1967, s. 65 – 74).

Silnejúca komunikačná potreba tvoriť pomenovania ženských osôb prirodzene nastoľovala otázky súvisiace s prechyl'ovaním, ktorým sa SR venovala od začiatku (prvou je zmienka M. Knapa v 4. čísle 1. ročníka o prechyl'ovaní ženských priezvisk v rámci článku *Niekoľko upozornení*, 1932/1933, s. 79; porov. aj ďalej). Jedným z prvých je aj text J. Petrikovicha *Na margo slovenskej právnickej terminológie* (podpísaný pod pseudonymom – tri – 1935/1936, s. 59 – 61), kde argumentuje v prospech slova *sudkyňa* (ako derivátu slova *sudca*) poukazom na analógiu s dvojicami *radca – radkyňa*, *vodca – vodkyňa*. Postupne pribúdali ďalšie práce – rozsahom kratšie (napr. Mazúr 1942/1943, s. 133 – 137; Dvonč 1957, s. 323 – 324; Jacko 1981, s. 254 – 255), ale aj prepracovanejšie s akcentom na vybraný aspekt danej problematiky (Jánošík: *Kvantita ženských foriem -anka (-ianka) k menám obyvateľov na -an*, 1946, s. 92 – 100, 168 – 178; Dvonč: *Odvožené názvy osôb ženského rodu v spisovnej slovenčine*, 1972, s. 39 – 48; Dvonč: *Využívanie prechyl'ovacej prípony -ička v spisovnej slovenčine*; 1976, s. 11 – 17).

Zvlášť hodno upozorniť na postreh B. Letza (1937/1938, s. 19), ktorý pri charakteristike Bernolákovej Etymologie vybadal podstatu toho, čo neskôr M. Dokulil (1962) označil za charakteristický prvok modifikačného typu onomaziologickej kategórie: „Hoci nenaznačuje [A. Bernolák, pozn. M. O.], prečo zahrnuje derivácia len prechyl'ovanie, deminutíva a napokon obšírny oddiel „variatio“, jednako z povahy týchto troch kapitol vysvitá, že prvé dve pretriasajú kmeňoslovné procesy, čo nemeňa ozajstné značenie slova, ale ho iba modifikujú, a tak prechyl'ovaním so stránky rodovej a zdobňovaním so stránky zmenšenej miery vonkajšku.“

Osobitné miesto patrí problematike prechyl'ovania cudzích ženských priezvisk. Aj tu sa objavujú drobné poučenia o tvorení jednotlivých lexém či typov (napr. Dvonč: *Bagó – Bagóová, nie „Bagóová“*, 1979, s. 62). Hneď v prvom decéniu sa uverejňujú aj názory, že nie všetky ženské priezviská je potrebné prechyl'ovať. M. Knap (1932/1933, s. 79) medzi takéto prípady radí priezviská zakončené na samohlásky: *Barna, Fenyő, Lassú, Szabó, Fekete, Jókai*. Na to nadväzuje noticka s názvom *Keserűová?* (1935/1936, s. 87), ktorá súhlasí s Knapovou mienkou s dodatkom, že prechyl'ovať by bolo možné priezviská zakončené na *-a* (*Barna – Barnová*); podobne aj J. Žigo (1946/1947, s. 27 – 29). V novších štúdiách, ktoré sa venujú problematike prechyl'ovania priezvisk slovenských i neslovenských nositeľiek, sa poukazuje na diferencovanosť komunikačných sfér, ale aj dôvodov pre prechýlenie či neprechýlenie konkrétneho ženského priezviska (Ološtiak: *O prechyl'ovaní cudzích priezvisk v slovenčine*, 2001, s. 298 – 308; Sokolová: *K rozšíreniu možnosti úpravy ženských priezvisk v slovenčine*, 2007, s. 283 – 287; Wachtarczyková – Garabík: *Interlingválne faktory pri prechyl'ovaní cudzojazyčných ženských priezvisk v slovenčine. Časť I.*, 2016, s. 174 – 189; *Časť II.*, 2016, s. 335 – 347).

3.1.3. Adjektíva

Na stránkach SR sa nachádzajú aj výsledky výskumu slovotvorby adjektív. Veľkú skupinu tvoria rozličnosti týkajúce sa tvorenia adjektív od proprií (napr. Dvonč: „*Gorkijský*“ – *gorkovský*, 1965, s. 180 – 182; Dvonč: *Akkra* – „*akkerský*“, či *akkriansky*?, 1966, s. 250 – 251; Dvonč: *Ink* – *príd. meno inský*, 1966, s. 375). Ďalej možno spomenúť práce o tvorení niektorých skupín adjektív podľa rôznych klasifikačných kritérií. Najčastejšie podľa afixu (Š. P. [= Štefan Peciar]: *Prídavné mená na -lý*, 1946, s. 64 – 65; Horecký: *Prídavné mená s príponou -telný* v slovenčine, 1964, s. 129 – 136; Peciar: *Kvantita a tvorenie príd. mien na -telný/-itelný*, 1967, s. 82 – 89; Hašanová: *Adjektívne okazionalizmy s formantom -oidný*, 2017, s. 199 – 205); na základe morfológicko-sémantických kritérií (Dvonč: *O príponách -í a -ací v druhových privlastňovacích menách*, 1961, s. 84 – 96; Dvonč: *Dva sporné tvary druhových privlastňovacích prídavných mien*, 1962, s. 169 – 174; Kopina: *Lexikálno-sémantická diferenciacia adjektív utvorených od zvieracích substantív*, 1981, s. 164 – 171).

Zo svojho bohatého výskumu M. Nábělková na stránkach SR prezentovala výsledky anketového prieskumu spätelnosti rovnakokoreňových adjektív (1991, s. 276 – 287; 1993, s. 77 – 89), na čo nadviazala v štúdiu o variantnosti ako prvku dynamiky v adjektívnej paradigmaticke (1996, s. 257 – 266). Konkurenciu adjektív ako členov slovotvornej paradigmy konkrétnej lexémy (substantíva *komédia*) ešte predtým analyzovala M. Marsinová (1975, s. 201 – 204); porov. aj štúdie F. Kočiša o sémantickej diferenciacii rovnakokoreňových adjektív *strojný* a *strojový* (1963, s. 369 – 372) a *týždenný* a *týždňový* (1978, s. 287 – 291).

3.1.4. Ďalšie slovné druhy

Zo slovotvorne menej zaťažených slovných druhov sa pozornosť venovala pronomínám (Rybák: *K významu neurčitých zámen so -si a nie-*, 1962, s. 236 – 242) a v prenikavých analýzách adverbciám (Šikra: *Slovotvorná interpretácia adverbciálnych formantov*, 1988, s. 217 – 220; Šikra: *Derivačné vzťahy spôsobových a zreteľových adverbcií a adjektív*, 1988, s. 129 – 139).

3.2. KOMPOZITÁ

Z rôznych stránok sa pertraktovala aj problematika kompozície a kompozít. Vo viacerých príspevkoch rezonovala pravopisná stránka tohto typu derivatém. J. Horecký (*Pravopis zložených prídavných mien*, 1954, s. 40 – 45) poukazuje na prepomenosť ortografie a slovotvorného významu: „Podľa príslušnosti k týmto významovým typom možno rozhodnúť, či treba dané zložené prídavné meno písať spolu, oddelene alebo so spojovníkom.“ (s. 45). Jednotlivé typy navrhuje písať takto: *rýchlopálny*, *cieľuprimeraný*, *banskobystrický*, *slovensko-ruský*, *slabokyslý* (o chemickej

kyslosti), *slabo kyslý* (mera kyslosti, nelexikalizované slovné spojenie). S významom a funkciou usúvzťažňuje ortografiu kompozít aj F. Sabol (1986, s. 93 – 96). A. Jarošová sa v rozsiahlej štúdií sústredila na vybraté problémové miesta zložených adjektív (2011, s. 132 – 148) s domácimi aj s internacionálnymi (prefixoidnými) komponentmi, pričom si všimla aj ortografickú stránku s vyústením do lexikografickej praxe v podobe koncipovania Slovníka súčasného slovenského jazyka.

Ďalšie texty (najmä v žánri rozličnosti) sa venovali ortografii konkrétnych typov zložených slov – *bohvieako, bohvieaký* (Schnek 1956, s. 366 – 368), *závideniahodný* (Peciar 1956, s. 387 – 388), *bojachtivý* (Dvonč 1990, s. 222 – 228), *hluchoneký* (Kočiš 1991, s. 254 – 256), *vedecko-popularizačný* (Kočiš 1995, s. 339 – 342).

Iná skupina príspevkov sa venuje kompozitám s konkrétnymi komponentmi, resp. časťami, domácimi aj internacionálnymi: *-tvorný* (Kesselová 1988, s. 151 – 157), *pol-, polo-* (Ružička 1951/1952, s. 45 – 47; Horecký 1982, s. 30 – 36), *sám* (Horecký 1965, s. 6 – 10), *-gate* a *-iáda* (Škapincová – Odaloš 1991, s. 318 – 323), *-kros* (Považaj 1977, s. 60 – 61), *-bal/-ból* (Jacko 1988, s. 190 – 191; Jacko 1996, s. 318 – 320).

Viacerí autori analyzovali kompozitá s prvým numerálnym komponentom jednak v kontexte s konkrétnym formantom (porov. diskusiu ohľadom konkurencie a diferenciacie kompozít s druhými časťami *-denný* a *-dňový*, Marsinová 1971, s. 335 – 336; Dvonč 1978, s. 127 – 128; Kočiš 1978, s. 178 – 181; Rybák 1979, s. 44 – 47; Kočiš 1979, s. 365 – 370; ako aj niektoré ďalšie texty: Peciar, *niekol'kotisícový, niekoľkodesaťtisícový, niekoľkostotisícový*, 1979, s. 188 – 189; Horecký: *jednorazový*, 1991, s. 315 – 317).

3.3. SLOVOTVORBA A TERMINOLÓGIA

Dôležitosť tvorenia slov v lexike vo všeobecnosti, ako aj v jej špecifických súčastiach sa odrazila aj v príspevkoch týkajúcich sa odbornej terminológie, kde slovtvorba funguje v podobe vedomých nominačných krokov. Na túto skutočnosť vo všeobecnej rovine poukazuje G. Povala už v ročníku 1940/1941 (s. 200): „Treba študovať funkciu a vlastnosti koncoviek, aby sme správne mohli tvoriť slová so slovenskými koncovkami: ktorá aký má význam, ktorá je domáceho pôvodu, ako mení význam základného slova, akú príchuť dáva, či konkrétnosť alebo abstraktnosť, opätovnosť, razovosť, činnosť, zameranosť atď.“ J. Horecký (pod pseudonymom Hrc v príspevku *Poznámky k tvoreniu odbornej terminológie*, 1947/1948, s. 65 – 72) upozorňuje, že väčší dôraz je potrebné klásť na jazykové vlastnosti odborného termínu. Prirodzene sa dostáva aj k slovtvorným aspektom: „Výhodnejšie sú termíny zaraďujúce, súvisiace nejako s termínmi už utvorenými a príbuznými. Preto sa lepšie uplatňujú termíny, tvorené z jestvujúcej zásoby lexikálnovýznamových prvkov a odvodzovacích morféme a vo vyšších štýloch aj cudzie slová.“ (s. 72).

Na stránkach SR možno nájsť množstvo príspevkov, ktoré sa venujú tvoreniu konkrétnych termínov alebo skupine termínov príslušného odboru: právo a ekonómia (–tri– [= Ján Petrikovich] 1932/1933, s. 89 – 90 (*zástavné právo, zletilý – nezletilý*), 1932/1933 s. 110 (*opis, jednať – ojednávať, movitosť, činža, snúbenec – snúbenica*); 1933/1934, s. 261 – 262 (*apelácia – odvolanie, valné zhromaždenie – valná hromada* a i.); 1934/1935, s. 94 – 95 (*pád – prípad, kupec – kupiteľ*); 1935/1936, s. 59 – 61 (*sudca – sudkyňa, súdny radca – súdna radkyňa*); 1941/1942, s. 218 – 223 (*účastinárska spoločnosť*); 1942/1943, s. 60 – 62 (*dlh, dlžný – dlžoba, dlžobný*); Ormis 1940/1941, s. 1 – 5 (všeobecné zásady); s. 45 – 48 (*pravotár – advokát, pravda, pravotný – spor, sporný*); s. 76 – 78 (*právnický – právny, trest, pokuta, pokarhanie*); 1941/1942, s. 261 – 263 (*požiadavka – pohľadávka, dedičný – dedický*); Fundárek 1940/1941, s. 218 – 222 (*úkon – čin – opominutie, právnický – právny, sročný – splatný, držiteľ – majiteľ – vlastník, účastinný – účastinársky*); Dujčíková 1954, s. 258 – 259 (*človekohodina, strojmesiak*); náboženstvo (Gabura 1943/1944, s. 296 – 304); technika (Ferényi, 1937/1938, s. 43 – 45, s. 151 – 153, s. 347 – 349; Horecký 1951/1952, s. 14 – 23); zoológia, ornitológia (Ferianc 1937/1938, s. 39 – 42; 1935/1936, s. 17 – 24, s. 62 – 65; 1985, s. 168 – 171); botanika (Buffa 1954, s. 244 – 248; 1987, s. 16 – 22); metrológia (Žigo 1996, s. 207 – 215).

3.4. SLOVOTVORBA A MORFONOLÓGIA

Veľký priestor v SR dostávali texty z oblasti morfonologickej derivatológie, v ktorých sa pozornosť venuje slovotvorným alternáciám (samozrejme, terminologické spektrum na pomenovanie tohto javu je pestrejšie). Pozornosť sa zameriava najmä na fungovanie kvantity; porov. sériu príspevkov A. Jánošíka: kvantita substantív utvorených od predponových deverbatív, typ *zabaviť sa – zábava* (1936/1937, s. 194 – 201); kvantita pri tvorení adjektív od prevzatých substantív na *-ia*, typ *akadémia – akademický* (1938/1939, s. 96 – 98); kvantita deverbatívno-desubstantívnych adjektív s príponou *-ný*, typ *spievať – spev – spevný* (1940/1941, s. 5 – 17; tu sa počíta aj s polymotiváciou); kvantita zdrobnenín s príponu *-ček* (1943/1944, s. 1 – 5, 36 – 43); kvantita feminatív pri tvorení od obyvateľských mien, typy *Čičmanec – Čičmanka, Brežan – Brežianka* (1946, s. 92 – 100, 168 – 178). K otázke kvantity v detoponymických derivátoch (obyvateľských názvoch a adjektívach) sa neskôr vrátili aj ďalší autori (porov. časť 3.5 o depropriálnej slovotvorbe).

Téme sa v nasledujúcich rokoch venovali aj ďalší autori v príspevkoch rozličných žánrov. Okrem rozličností (napr. o kvantite derivátov s príponou *-dlo*, Horecký 1952/1953, s. 62; o kvantite deminutív stredného rodu so sufixmi *-ko, -ce*, Dvonč 1952/1953, s. 188 – 189; o kvantite zvieracích privlastňovacích adjektív typu *páví*, Peciar 1958, s. 183 – 184; Dvonč 1959, s. 58 – 59) to boli štúdie, v ktorých sa analyzuje kvantita desubstantívnych slovík, typ *telefón – telefonovať, hák – hákovať*

(Buffa 1954, s. 36 – 40; Peciar 1970, s. 142 – 152), kvantita pri odvodzovaní substantív s príponou *-ák/-iak*, typ *hlúpy – hlupák* (Dvonč 1960, s. 163 – 170) a v sérii príspevkov Š. Peciar, ktorý opísal fungovanie kvantity pri tvorení viacerých skupín derivátov – adjektív typu *(ne)znieť – neznesiteľný* (1967, s. 82 – 89), substantív s príponami *-č, -áč/-iač* (*sadzač, kurič, poslucháč*) (1967, s. 204 – 209), s príponou *-ca* (*sudca, nákupca*) (1967, s. 257 – 266; názvy typu *obranca* adekvátne interpretuje ako polymotivované, deverbatívne (*brániť – obranca*) aj desubstantívne (*obrana – obranca*)), s príponou *-ec* (*kupec, strelec*) (1969, s. 24 – 29), deverbatíva typu *záchvat, náklad* (1969, s. 266 – 276; pravda, tu nie úplne šťastne v názve píše o predponových substantívach, čo neadekvátne implikuje utvorenosť substantív pomocou predpony; v texte však náležite lexémy typu *nános, zábal* interpretuje ako deverbatíva).

Kvantita (tentoraz s „ikonickými“ príkladmi derivátov so sufixmi *-ár/-ar, -áreň/-areň*) sa stala jablkom sváru po kodifikačných úpravách v Pravidlách slovenského pravopisu v r. 1991 (1. vyd.) a v r. 1998 (2. vyd.) a v Krátkom slovníku slovenského jazyka (3. vyd. 1997). Veľká časť diskusie (miestami až polemiky) na túto tému sa viedla aj na stránkach SR. Naším cieľom nie je do podrobností rekonštruovať priebeh tejto diskusie, na tomto mieste len spomeňme, že v príspevkoch sa s rozličnou mierou relevancie brali do úvahy aj derivatologické, resp. morfonologicko-derivatologické argumenty (najmä status sufixov *-ár, -áreň*, miera ich stability, resp. „rezistencie“ voči kvantitatívnym zmenám, realizácia kvantitatívnych alternácií v slovtvornom základe pri tvorení pomocou týchto prípon, vzťah slabiky a morfémy, resp. sufixu). Táto diskusia prebiehala aj na pozadí širšie koncipovaných poznámok o prístupoch k spisovnosti a teórii jazykovej kultúry. Postupne sa do nej zapojili M. Sokolová (1992, s. 105 – 108), J. Jacko (1992, s. 255 – 256), L. Dvonč (1994, s. 52 – 54; 1997, s. 218 – 226; 1998, s. 291 – 299; 2000 s. 221 – 226; 2000, s. 319 – 325), J. Horecký (1997, s. 80 – 86), M. Považaj (1997, s. 226 – 235), J. Kačala (1998, s. 230 – 237; 1999, s. 150 – 157; 2008, s. 89 – 100), Ľ. Kralčák (2007, s. 355 – 370), Ľ. Ďurovič (2006, s. 224 – 239; 2008, s. 293 – 296). Z uvedených príspevkov najkomplexnejšie problematiku zhrnul Ľ. Kralčák (2007, s. 355 – 370), ktorý v prospech stability sufixu *-ár* spomína historické aj paradigmaticko-štruktúrne vlastnosti, pričom rezumuje, že kvantita tejto prípony „plní sémanticko-pragmatickú funkciu: pôsobí ako nevyhnutný jednoznačný indikátor slovtvorného významu a potenciálne aj širšieho súboru derivačno-gramatických významov“ (s. 369). Dôležité stanovisko prezentovali M. Sokolová a J. Jarošová (2008, s. 193 – 211) v rozsiahlej štúdií *Kvantitatívne alternácie v lexémach so sufixmi -ár, -áreň*, ktorá sa opiera aj o korpusové zistenia. Autorky objasňujú faktory (fonologické, morfonologické, sémantické, derivačné), ktoré vplývajú na realizáciu/nerealizáciu kvantitatívnych alternácií pri derivácii pomocou uvedených sufixov. Zatiaľ naposledy sa k tejto otázke

na stránkach SR vyjadril L. Kralčák (2012, s. 31 – 39), ktorý upozornil na výnimku z pravidla o rytmickom krátení pri tvorení frekventatív typu *zakódúvať*.

3.5. PROPRIÁLNA A DEPROPRIÁLNA SLOVOTVORBA

Otázky tvorenia slov a vlastných mien tvoria v SR jednu z najsledovanejších oblastí. Prevalu majú rozličnosti, v ktorých sa pozornosť zameriava na tvorenie konkrétnych derivátov alebo skupín derivátov (najviac takýchto článkov publikovali L. Dvonč a J. Jacko):

a) od toponým – obyvateľské mená a adjektíva (napr. *Oravec – Oravčan – Oravan*, 1933/1934, s. 32; *Hrádok, Hrádočan*, 1933/1934, s. 32; Dvonč: *Obyvateľské mená typu Saturňan*, 1964, s. 85 – 88; Dvonč: *Nicosia – Nikózia, nikózijský, Nikózičan*, 1967, s. 190 – 191; Uhlár: *Z problematiky miestnych názvov a odvodených slov*, 1967, s. 154 – 161; Dvonč: *Hongkong – hongkonský, Hongkončan*, 1969, s. 315 – 316; Dvonč: *Deriváty od názvov Eugaňo a Miňo/Minho*, 1972, s. 191 – 192; Jacko: *Obyvateľské mená a prídavné mená k názvom Bangladéš, Grenada a Guinea-Bissau*, 1975, s. 127 – 128; Sekvent: *Morfematické aspekty slovenských adjektív na -ský/sky odvodených od francúzskych zemepisných názvov*, 2005, s. 228 – 234); konkurencia toponymických názvov s rôznymi slovotvornými prostriedkami (napr. Dvonč: *Alžír – Alžírsko*, 1964, s. 183 – 184; Dvonč: *Amazonas, Amazon, či Amazonka?*, 1968, s. 326 – 328);

b) od antroponým – rodinné mená, adjektíva, názvy podľa príslušnosti (napr. jm. [= Jožo Martinka]: *Manželia Sovovci*, 1935/1936, s. 25 – 26, Dvonč: *Medicejský – mediciovský*, 1964, s. 250 – 251; Dvonč: *Robespierrovec, Laplaceov*, 1964, s. 314 – 315; J. Sabol: *Netty – príd. meno Nettny?*, 1966, s. 190 – 191; Marsinová: *Názvy hnutí a postojev podľa vlastných mien*, 1977, s. 204 – 208).

Jednou z prvých štúdií, ktorej ambíciou bolo komplexnejšie sformulovať pravidlá tvorenia obyvateľských mien, bola práca E. Jónu *Mená obyvateľov k novým miestnym názvom* (1948/1949, s. 218 – 223). Jeho sumár platí v zásade dodnes: „Celkove možno povedať, že prípona *-ec*, častá v nárečiach, v spisovnom jazyku je pravidelne pri obyvateľských menách k názvom na *-any*, inde produktívna je prípona *-an* v rozšírenej podobe *-čan*.“ (s. 223). Medzi ďalšími širšie koncipovanými textami možno spomenúť štúdie V. Uhlára (*Z problematiky miestnych názvov a odvodených slov*, 1967, s. 154 – 161), L. Dvonča (*Deriváty typu Cyperčan v spisovnej slovenčine*, 1973, s. 219 – 228; *Prídavné mená na -ický od vlastných mien*, 1998, s. 38 – 48), J. Jacka (*Morfologický a derivačný potenciál miestnych názvov stredného rodu*, 1996, s. 274 – 282) a najmä M. Sokolovej (*Systémové modely tvorenia obyvateľských mien a etnoným v slovenčine*, 2006, s. 205 – 223), ktorá ponúkla systémový opis tvorenia tohto typu derivátov, konštatujúc, že 95 % toponým sa správa systémovo podľa troch vyčlenených modelov. Vyslovila tiež mienku, že „systémové

hľadisko treba pri nepravých propriách [obyvateľských menách a etnonymách, pozn. M. O.] vyzdvihnúť nad priezračnosť tvorenia, či nad miestny úzus“ (s. 222). Za výrazný interpretačný vklad do tejto otázky možno považovať aj štúdiu A. Jarošovej *Podoby Nitran a Nitrančan v kontexte slovtvorných modelov a kodifikačných riešení* (2011, s. 334 – 343).

Problematike slovtvorby priezvisk sa venoval V. Uhlár vo viacerých textoch: *Priezviská a ich jazyková stránka* (1979, s. 153 – 161); *Priezviská a rodinné privlastňovacie prídavné mená (Krajčej, Pavle, Balažoviech, Ďurech a pod.)* (1992, s. 100 – 104); *Priezviská so sufixom -ej* (1984, s. 236 – 240).

V. Uhlár upriamil pozornosť aj na tvorenie hydroným, konkrétne na hydronymá Ponitria utvorené sufixmi *-ňa*, *-ina* a *-ica* (1987, s. 346 – 356). Za zmienku tiež stojí, že M. Imrichová (2002, s. 225 – 234) venovala pozornosť osobitostiam tvorenia logoným (poukázala napríklad na používanie špecifických slovtvorných prostriedkov a postupov, hru, symboliku, ako aj zviazanosť s grafickým stvárnením loga a zosilňovanie expresívnosti výrazu). Ambíciu komplexného uchopenia problematiky tvorenia pomenovaní od vlastných mien prezentoval M. Ološtiak v štúdiu *Proprium ako slovtvorný motivant (rozšírená verzia)* (2007, s. 321 – 343). Ten istý autor analyzoval spôsoby nominácie vlastných mien aplikovaním teórie lexikálnej motivácie (Ološtiak 2010, s. 209 – 224).

3.6. SLOVTVORBA A NÁREČIA

Slovtvorba je dôležitým faktorom nielen pri fungovaní lexiky spisovnej variety, ale aj geografických nárečí. Táto skutočnosť sa reflektuje aj v sérii štúdií. Medzi prvé takto koncipované texty patria štúdie M. Koperdana o deverbatívach so sufixom *-ci/-cia/-cie (-c/-ca/-ce)* v spišskom nárečí (1941/1942, s. 58 – 62) a S. Mazúra o deverbatívach so sufixom *-áci/-áca/-áce* v pukanskom nárečí a v spisovnej slovenčine (1942/1943, s. 257 – 260). Túto problematiku však systematicky najviac rozvinul F. Buffa vo viac ako desiatke štúdií, v ktorých sa zameril na tieto aspekty: metodologické poznámky k možnostiam monografického a atlasového spracovania tvorenia slov v slovenských nárečiach (1967, s. 229 – 233; 1971, s. 3 – 12), rôzna motivovanosť odvodených nárečových slov na úrovni rôznych afixov (napr. *rúbaň – rúbanisko – rúbanište – rúbanica*), rôznych základov (napr. *čvachtanica – čaptanica – čľapkanica – špliechanica – šlopkanica*), rôznych základov aj afixov (napr. *nebožtik – umrlec*) (1976, s. 212 – 220), slovtvorná a lexikálna diferenciacia slovenských nárečí (1980, s. 17 – 20; 1985, s. 44 – 49; 1985, s. 275 – 279), slovtvorná variantnosť a synonymia v slovenských nárečiach (1974, s. 75 – 80; 1988, s. 26 – 34), úloha analógie pri odvodených dialektizmoch (1980, s. 154 – 158), fungovanie slovtvorných prostriedkov v nárečiach – zložené sufixy (1980, s. 341 – 345), slovtvorné základy (1981, s. 262 – 269), viazané

slovotvorné základy (1981, s. 146 – 149), vzťah medzi odvodenými slovami a ich viacslovnými paralelami (1979, s. 15 – 20).

4. MORFEMATIKA

Povaha morfematickej štruktúry a morfematiky ako mnohorožmernej časti jazyka, ktorá má prieniky prinajmenšom s fonológiou, morfonológiou, morfológiou, derivatológiou a lexikológiou, sa odráža aj v príspevkoch, ktoré boli v SR publikované. V tejto časti si nebudeme všimáť morfológické práce, ktoré prototypovo pracujú s konceptom gramatických morféme, ani derivatologické príspevky, ktoré si všímajú morfematickú stránku tvorenia slov. Zameriavame sa na texty, ktoré analyzujú morfematiku „emancipované“, t. j. nie ako prostriedok na naplnenie iných výskumných cieľov, ale do centra pozornosti stavajú morfematiku (prirodzene, môže sa tak diať v interakcii s inými zložkami jazykového systému).

J. Ružička v štúdiu *Poznámky k morfematickému rozboru slov a tvarov* (1962, s. 22 – 29) poukazuje na vzťah medzi morfonologickými pravidlami a formálnou identitou a variantnosťou morféme, ako aj na prepojenosť morfematiky a tvorenia slov a tvarov. Fonematickú štruktúru morféme analyzuje J. Horecký (1969, s. 137 – 146), ktorý morféme pokladá za prirodzenú organizačnú jednotku, na pozadí ktorej možno skúmať zákonitosti radenia foném v jazyku, a to zvlášť pri slovách a tvaroch domáceho a cudzieho pôvodu. Výrazným spôsobom k morfematickému výskumu prispel J. Sabol, ktorý zo svojej bohatej produkcie v tejto oblasti v SR publikoval tri štúdie. V prvej prináša niekoľko základných štatistických údajov o frekvencii morféme a morf v slovenčine (Sabol 1973, s. 138 – 143) na materiáli súvislých textov (básnických a prozaických). Podľa týchto výskumov najfrekvencovanejším typom morféme sú koreňové morfemy a spomedzi morf sú to tematické morf (morféme autor chápe ako najmenšiu bilaterálnu jednotku s formou a obsahom a morfu ako jednotku majúcu formu a funkciu). Druhá štúdia sa zameriava na fonologickú analýzu adverbialných relačných morféme (1974, s. 343 – 349). V spoluautorstve J. Sabola a L. Ivančovej (2014, s. 131 – 144) vznikla štúdia skúmajúca vzťah slabiky a morfemy na úrovni symetrickej a asymetrickej realizácie v kontinuálnom texte. Predmetný vzťah autori analyzovali na týchto úrovniach: morfematická stavba textu, slabičná stavba textu, jednoslabičné slová, viacslabičné slová, typ morfemy a poradie slabiky, text.

J. Bosák v kontexte svojich výskumov infigovaných morféme si v štúdiu z roku 1980 všima nemotivované segmenty pri adjektívach (s. 206 – 213). Konkrétne sa zameriava na sufixálne reťazce derivačnej morfemy *-n-* (resp. *-n-ý*); napr. *-n-en-ý* (*po-štát-n-en-ý*), *-n-i-tel'-n-ý* (*zo-vše-obec-n-i-tel'-n-ý*). Opiera sa o vzťah motivácie a významu lexikálnych jednotiek, pričom za vhodnú metódu výskumu desémantizácie istých segmentov považuje analýzu motivačných vzťahov v slovotvornom hniezde.

Z hľadiska rozvoja slovenskej morfematiky ako jazykovednej disciplíny podstatnú štúdiu publikovala M. Sokolová (1991, s. 305 – 315). V nej si autorka kladie za cieľ „predložiť podľa možností neprotirečivý metodický postup na segmentáciu a identifikáciu segmentov v slovných tvaroch konkrétneho textu“ (s. 305). Táto štúdia v podstate odštartovala „novú vlnu“ morfematického výskumu, ktorá nadviazala na predchádzajúce práce J. Horeckého a J. Bosáka a ktorej výsledkom sú početné štúdie, ako aj tri morfematické slovníky slovenčiny. Vyčleňuje jednoznačné, príp. potenciálne hranice medzi segmentmi, rozlišuje segmenty s významom (koreňové, derivačné, modifikačné, gramatické morfémy) a segmenty s funkciou (rozširujúce a interfigované segmenty). Až sekundárne aplikuje typológiu morfémy podľa postavenia v tvare (finálové, sufixálne, prefixálne, rozštiepené, rozložené, samostatné), resp. podľa formálnych zmien (variantné, supletívne, nulové).

5. ZÁVER

Vývoj reflexie tvorenia slov na stránkach SR prirodzene koreluje s celkovým vývojom myslenia v tejto jazykovednej disciplíne. V súlade so zacielením časopisu v prvých ročníkoch sa aj texty analyzujúce slovtvorbu (žánrovo zväčša v podobe rozličností) zameriavajú na praktické interpretácie konkurujúcich si podôb zväčša na osi správne – nesprávne (napr. *knihoveň* – správne *knihovňa*, *kružítka* – správne *kružidlo*), pričom nie vždy sa autorom podarilo odhadnúť, ktoré podoby sa ustália (napr. z trojice *mrazivo* – *sladoľad* – *zmrzlina* sa odporúčala lexéma *mrazivo*). Mohlo by sa uvažovať o období implicitnej derivatológie – ucelená slovtvorná teória neexistovala, ale jazykové a jazykovedné vedomie či povedomie autorov viedlo k prirodzeným interpretáciám založeným najmä na koncepte analógie (napr. vhodnosť feminatíva *sudkyňa* sa zdôvodňuje existenciou lexém *jazdkyňa*, *strážkyňa*). Výrazným autorom tohto obdobia bol Belo Letz, ktorý vo svojich textoch ponúka zasvätené pohľady na vybrané problémy tvorenia slov. Jeho interpretáciu, pravda, s istými výhradami, týkajúcimi sa vtedajšieho stavu poznania v odbore, možno vo väčšine prípadov akceptovať aj v súčasnosti. Ak sa konštatuje (a právom), že „čo o slovenskej slovtvorbe bolo napísané pred Horeckým, to možno nazvať predvedeckým“ (Furdík, 2000, s. 331), tak tento výrok možno doplniť v zmysle, že práce B. Letza predstavujú medzistupeň medzi predvedeckým a vedeckým vo vývine slovenskej derivatológie. Dosvedčujú to aj jeho štúdie, ktoré boli publikované na stránkach SR.

Okrem toho v textoch možno sledovať postupné ustáľovanie terminológie, porov. napr. vzájomnú zameniteľnosť a synonymickosť termínov *koncovka* a *prípona* na označenie slovtvorných formantov (napr. Mazúr 1943/1944, s. 245 – 249; Jánošík 1947/1948, s. 222). Prirodzené sú tiež rozličné metodologické interferencie najmä medzi slovtvorbou a morfematikou. Napríklad názov *Tvorenie a kvantita predponových substantív v slovenčine* (Peciar 1969, s. 267 – 276) napovedá, že v štúdiu

pôjde o tvorenie substantív predponami, avšak autor analyzuje substantíva utvorené od prefixálnych verb (napr. *nácvik, záprdok, prílepok, zábava*). Prefixy v týchto substantívach majú morfeatický, nie slovotvorný charakter. Morfeatické a slovotvorné hľadisko sa mieša na viacerých miestach (napr. s. 276): „Predpony *na-, za-, pri-, vy-, u-* sa dôsledne predlžujú v slovotvorných typoch bez prípony (*nákup, zásah, príklon, výpis, úsmev*).“

Moderné ponímanie slovotvorby z dnešného hľadiska sa na stránkach SR začalo hlásiť o slovo v prácach J. Horeckého na začiatku 50. rokov. Tu sa už zreteľne predstavujú metodologické piliere, ako ich autor syntetizoval v monografii *Slovotvorná sústava slovenčiny* (1959). Okrem J. Horeckého medzi výrazných prispievateľov možno zaradiť M. Marsinová, Š. Peciara, F. Buffu, J. Furdíka, K. Buzássyovú, J. Dolníka, M. Sokolovú, A. Jarošovú a niektorých ďalších. Počas tohto obdobia sa pozornosť venovala širokému diapazónu otázok spojených s jazykovosystémovými aj komunikačno-pragmatickými aspektmi tvorenia slov a pomenovaní: slovotvorba ako systém a rôzne prejavy jej systemizácie, slovotvorná dynamika (variantnosť a synonymia, konkurencia medzi slovotvornými typmi a prostriedkami, demotivácia a dynamika vzťahu medzi lexikálnym a slovotvorným významom), vzťahy tvorenia slov k iným oblastiam jazyka (fonológia, morfonológia, morfológia, morfeatika), k špecifickým oblastiam slovnej zásoby (propriá, odborná terminológia, neuzuálne pomenovania), miesto a prejavy tvorenia slov v nárečovej lexike, využitie derivatológie pri konfrontačnom výskume. Špeciálne morfeatických príspevkov bolo v porovnaní so slovotvorbou publikovaných oveľa menej, morfeatickej problematike sa pozornosť venovala najmä v kontexte iných disciplín, čo je prirodzené, keďže morfeika je viacrovinná, multifunkčná a svojím spôsobom centrálna jazyková jednotka.

Úplne na záver možno konštatovať, že derivatologické a morfeatické príspevky publikované v Slovenskej reči počas deviatich decénií tvoria fundamentálnu a zároveň integrálnu súčasť poznatkového fondu týchto lingvistických disciplín.

Literatúra

- DOKULIL, M. (1962): *Tvoření slov v češtině. 1. Teorie odvozování slov*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- FURDÍK, J. (1998): Zmeny v jazykových podsystemoch (čiastkových normách). Slovotvorné zmeny. In: Bosák, J. (ed.): *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Slovenský jazyk*. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 52 – 68.
- FURDÍK, J. (2000): O vývine názorov Jána Horeckého na slovotvorbu. In: Buzássyová, K. (ed.): *Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého*. Bratislava: Veda, 331 – 338.
- FURDÍK, J. (2002): Pojem produktivity v slovotvorbe a v morfológii. In: Ondrejovič, S. (ed.): *Jazykoveda v bibliografii. Bibliografia v jazykovede. Na počesť Ladislava Dvonča*. Bratislava: Veda, 22 – 29.

- HORECKÝ, J. (1959): *Slovo tvorná sústava slovenčiny. Podstatné meno. Prídavné meno. Sloveso*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- KRÁTKY SLOVNÍK SLOVENSKEHO JAZYKA (1997). Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. 3., dopl. a preprac. vyd. Bratislava: Veda.
- LEDÉNYI, J. (1935): *Nomina anatomica: slovenské telovedné názvoslovie*. Turčianský Svätý Martin: Matica slovenská.
- MLACEK, J. (1972): Belo Letz a jeho dielo. In: *Slovenská reč*, 37/5, 314 – 318.
- ONDREJOVIČ, S. (2003): Sedem decénií časopisu Slovenská reč. In: Ondrejovič, S. (ed.): *Slovenská reč 1932 – 2002. Vedecká konferencia. Bibliografia*. Bratislava: Veda, 9 – 34.
- PRAVIDLÁ SLOVENSKEHO PRAVOPISU (1991). Red. M. Považaj. 1. vyd. Bratislava: Veda. (2. dopln. a preprac. vyd. 1998.)